

Dies Vrije Universiteit, 6 november 2020

Maxim Februari

*

Bij 140 jaar Vrije Universiteit kijk ik terug naar de oprichter van deze universiteit, Abraham Kuyper.

*

Ergens rond het jaar 1865 werd Abraham Kuyper geconfronteerd met een worst. Niet een echte worst, maar een namaakworst, etalagemateriaal van slagerij Hol uit Beesd in de Betuwe. De jonge Abraham Kuyper was in dat jaar predikant te Beesd en maakte met zijn sophisticated preken een slechte indruk op de vrome kerkgangster Pietronella – ‘Pietje’ – Baltus. Vandaar dat Pietje besloot in te grijpen.

Terwijl ze het geval voor zijn ogen heen en weer zwaaide verweet ze de dominee dat zijn preken waren als een imitatieworst: schitterend van buiten, maar van binnen vol met zaagsel.

Theologen kennen dit verhaal, het behoort tot de kerkgeschiedenis, maar ik hoorde er pas van toen de worst vorig jaar werd opgenomen in een tentoonstelling over religieuze relieken in het Utrechtse Catharijneconvent.

Daar zou ik hem trouwens nog steeds hebben misgelopen als niet mijn buurmeisje, de jonge kunsthistoricus Anna Koldewey, een artikel over het ding had geschreven in de catalogus. Volgens Anna trok dominee Kuyper zich de kritiek op zijn preken uitermate serieus aan: hij sloot vriendschap met Pietje, verdiepte zijn geloof, splitste zijn kerk af van de hervormden en hing een foto van Pietje op in zijn studeerkamer. De worst is tegenwoordig in particuliere handen.

Ik vertel dit natuurlijk alleen maar vanwege de moraal ervan: dat het niet om de buitenkant draait maar om de inhoud. Ernst en overtuiging zijn belangrijker dan mooie praatjes.

Deze vrome boodschap nam Kuyper mee gedurende zijn hele loopbaan. Hij zwenigde zelfs eigenhandig de mythe eromheen een beetje aan, waarschijnlijk om te laten zien dat hij niet zomaar een kerk stichtte, een partij uit de grond stampte, het land leidde, een krant begon, of deze universiteit oprichtte. De dingen schitterden niet alleen, ze oogden niet alleen smakelijk, er zat ook altijd wel wat *in*.

En zo zijn we alweer aangekomen aan het begin van de twintigste eeuw, rond het jaar 1905, het tijdperk ná zijn turbulente loopbaan, toen Abraham Kuyper als voormalig minister-president door Algerije reisde. Want hoezeer hij daar in die Franse kolonie ook gecharmeerd raakte van de schilderachtige koffiehuisen, de Turkse baden en de straathonden, hij bleek toch nog steeds in de ban van de boodschap uit Beesd.

Kuyper sprak in zijn reisverslagen tenminste net zo streng over de Franse koloniale overheersers als Pietje Baltus veertig jaar eerder over hem had gesproken. Hij vond dat het de Fransen aan inhoud ontbrak, zou je kunnen zeggen, aan ziel en overtuiging.

Niet alleen de Algerijnse bevolking had zwaar te lijden onder het Franse koloniale bewind; het ging ook niet goed met de Franse arbeiders die naar Algerije werden gehaald en daar elk een stukje landbouwgrond kregen om een onderneming te beginnen en kansen te benutten. De bedoeling was dat ze economisch zouden floreren, maar zonder kennis van de omgeving en de cultuur mislukte dat plan jammerlijk.

Kuyper's kritiek kwam erop neer dat het heilloos is: ondernemen en handel drijven zonder inhoudelijkheid, de economie tot bloei brengen zonder oog voor cultuur. En die boodschap heeft een eeuw later nog steeds waarde voor een universiteit die inzet op ondernemen: worst verkopen is goed, maar niet zonder inhoud.